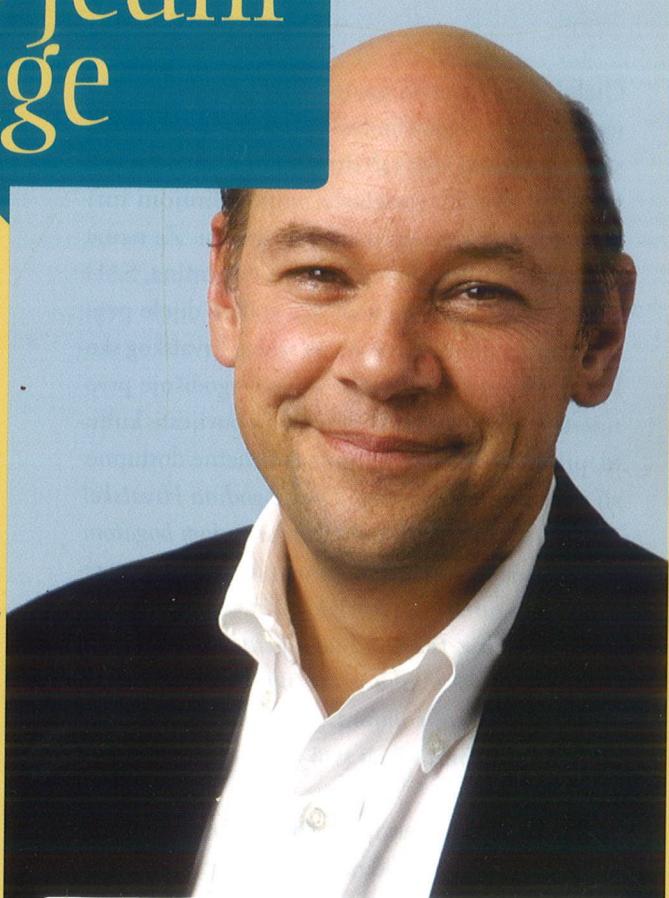

Don je do sada posjetio više od 60 zemalja širom svijeta te izdao više od 600 putopisnih članaka u časopisima i novinama diljem svijeta. Donovi članci ušli su u brojne književne kolekcije, a on je osobno uredio četiri putopisne antologije, uključujući poznatu antologiju *Lonely Planet-a The Kindness of Strangers* (*Ljubaznost stranaca*) i *A House Somewhere: Tales of Life Abroad* (*Jedna kuća negdje na svijetu: Priče o životu u stranim zemljama*). Don George kao istaknuti putopisac I istinski ljubitelj putovanja, dobitnik je i brojnih nagrada i priznanja za svoje pisanje i uređivanje, uključujući veliku nagradu – *Grand Award*; dodijeljenu od strane *Pacific Asia Travel Association-a* za najbolji putopisni članak godine i prestižnu nagradu *Lowell Thomas* koju mu je dodijelila *Udruga američkih putopisaca* (*Society of American Travel Writers*). Don održava i predavanja na temu putopisne literature i svih tehnika njezina pisanja na raznim konferencijama i radionicama diljem svijeta. Gost je profesor na temu putopisanja na Sveučilištu u Californiji, Berkeley-u, na Visokoj novinarskoj školi i ostalima. Don je između ostalog i osnivač i predsjednik konferencije pod nazivom *The Book Passage Travel Writers & Photographers Conference* koja se svake godine održava u San Franciscu. Radio je i kao prevoditelj u Parizu, učitelj u Ateni i domaćin televizijske emisije u Tokiju. Složit ćete se sa mnom, Don George vrlo je zanimljiva osoba, jedna od onih koji se na tako lijep način bore za sjedinjavanje ovoga svijeta preko percipiranja njegovih različitosti kao mostova naše međusobne tolerancije i razumijevanja, a ne razjedinjavanja. Pokazivanjem interesa za kulturu drugih naroda i kultura pokazujemo puno veću razinu ljudskosti od izolacije i netrpeljivosti kojom neminovno rušimo sve mostove koji bi nas mogli spojiti s ostatkom svijeta.

Don George poznati je putopisac već punih 30-tak godina. Trenutno je putopisni urednik *Lonely Planeta* za svjetske turističke destinacije. Don je radio i kao urednik putopisnih izdanja *San Francisco Examiner-a* i *Chronicle-a*, a osnivač je i *Salon.com*-ova proslavljenog putopisnog site-a, *Wanderlust*.

Čak i ako
jesmo sami u
svemiru,
još uvijek
imamo jedni
druge

Don George

PUTOPISNA KNJIŽEVNOSTI, NOVINARSTVO, UREĐIVANJE I TURIZAM

FOTOGRAFIJE:
Don George (privatni album)
i arhiv časopisa Epoha

Cjelokupna hrvatska javnost bila je nedavno vrlo ugodno iznenadena fantastičnom viješću da je glasoviti američki izdavač turističkih vodiča *Lonely Planet*, Hrvatsku proglašio najpoželjnijom turističkom destinacijom u 2005.-oj godini. Za nama su ostale turističke velesile: Kina, Argentina, SAD te Italija i Costa Rica koje ove godine dijele peto mjesto. U *Lonely Planetu* kao razlog hrvatskog skoka s prošlogodišnjeg četvrtog na ovogodišnje prvo mjesto ističu odličnu kombinaciju povijesti, kulture, prirodnih ljepota, kuhinje, prometne dostupnosti i pristupačnih cijena. ‘Ovo je godina Hrvatske! Ona privlači širok spektar putnika svojom bogatom raznolikošću atrakcija, a pritom još uvijek nije prenapučena turistima. Razvila je izvrsnu turističku infrastrukturu, takvu da odgovara i pustolovima i onim gostima kojima je pri planiranju potreban određeni stupanj komfora.’, istaknuo je jedan od anketiranih obrazlažući svoj izbor Hrvatske za destinaciju godine.

Ova je vijest bila sasvim dovoljan povod da nazovem cijenjenog gospodina Don Georgea, urednika *Lonely Planeta* i ljubazno ga zamolim za razgovor za Epohu. I opet sam imala sreću upoznati divnog i susretljivog čovjeka koji je s oduševljenjem pristao ispričati nam svoj doživljaj Hrvatske i svijeta.

priča o mom uspjehu zapravo je vrlo jednostavna jer počiva na obostranoj strasti prema putovanjima mene i mojih dobrih prijatelja Tonyja i Maureen Wheeler koji su izdavači *Lonely Planet*-a

Dragi gospodine Don, prije no što počnemo naš razgovor, molim Vas, recite mi kako je počela Vaša suradnja s *Lonely Planet*-om i kako ste odlučili postati urednikom te vrlo popularne i prestižne izdavačke kuće specijalizirane za putopisnu literaturu? Ukratko, recite mi, kako počinje priča o Vašem uspjehu?

Kada malo razmislim, priča o mom uspjehu zapravo je vrlo jednostavna jer počiva na obostranoj strasti prema putovanjima mene i mojih dobrih prijatelja Tonyja i Maureen Wheeler koji su izdavači *Lonely Planet*-a. Dozvolite mi da Vam ispričam

njihovu priču. *Lonely Planet* počeo je izlaziti prije 30-tak godina u Australiji, a pokrenuo ga je britanski bračni par po imenu Tony i Maureen Wheeler koji su putujući iz Engleske u Australiju preko dobrog dijela Europe i Azije. Po njihovu dolasku u Australiju, toliko ih je ljudi molilo da im pričaju o njihovom putovanju i zemljama

koje su posjetili, da su jednostavno odlučili napisati knjigu o tome u kojoj su opisali sve detalje njihova putovanja. Ta knjiga koja je praktički bila osmišljena za njihovim kuhinjskim stolom nosila je naziv *Across Asia on the Cheap* (*Preko Azije na jeftin način*), preko noći je postala nevjerojatno popularna. Wheelerovi su tada iskoristili novac od prodaje svoje knjige kako bi

još putovali po jugoistočnoj Aziji te tako napisali i svoj drugi turistički vodič naziva *Southeast Asia on a Shoestring (Jugistočnom Azijom skromnim sredstvima)*. Njihov drugi turistički vodič napisan kao i prvi, na vrlo pristupačan, prijateljski i nekonvencionalan način, također je doživio veliku popularnost te su Wheelerovi u skladu s tim došli na ideju da bi mogli tako stalno putovati i pisati knjige o svojim dojmovima s putovanja i na taj način, od prodaje svojih knjiga zaraditi novac za nova putovanja i tako u nedogled. Nisu pogriješili. Danas Lonely Planet zapošljava više od 400 ljudi u tri velika ureda, strateški raspoređena po cijelom svijetu, u Londonu, San Franciscu i Melbourne-u. Ali, jedna stvar se ipak nije promijenila. To je strast Wheelerovih prema putovanjima koja je dan-danas jednaka kao i na početku. Njihova je strast prema putovanjima bila glavni temelj osnivanja kompanije *Lonely Planet*, a danas, 30-tak godina kasnije, još uvjek je strast prema putovanjima glavni temelj našeg poslovanja. A, Wheelerovi su još uvjek aktivno uključeni u rad *Lonely Planet*-a i još uvjek putuju po cijelom svijetu donoseći nam svoje dojmove.

Znate li koliko je medijske pažnje u Hrvatskoj dobila vijest o tome da je Hrvatska top destinacija za 2005. godinu, prema mišljenju stručnjaka iz *Lonely Planet*-a? Ako kojim slučajem niste do kraja preko Vašeg *media monitoring*-a upućeni u količinu medijskih napisa o popularnosti naše zemlje, uvjeravam Vas, bili su doista brojni. Hrvati su vrlo sretni i ponosni zbog tih vijesti. Molim Vas, recite mi na temelju kojih kriterija ste Hrvatsku proglašili svjetskom top destinacijom?

Neizmjerno mi je drago zbog toga što su djelatnici *Lonely Planet*-a izabrali upravo Hrvatsku kao svjetsku top destinaciju 2005. godine i što je ta vijest tako snažno odjeknula u hrvatskoj javnosti. Smatram da građani Hrvatske s pravom mogu biti ponosni na tu časnu titulu. Svakoga prosinca ja organiziram glasanje u *Lonely Planet*-u na globalnoj razini i glavno pitanje koje postavljam članovima žirija je sljedeće: *Za koje tri svjetske destinacije smatraste da bi mogle biti najpopularnije tri destinacije u godini koja je pred nama i zbog čega?* Kada dobijemo odgovore svih predstavnika naših ureda,

Neizmjerno mi je
drago zbog toga što
su djelatnici *Lonely
Planet*-a izabrali
upravo Hrvatsku
kao svjetsku
top destinaciju
2005. godine

tada izrađujemo tabele s rezultatima njihovih odgovora i zajedno zbrajamo koliko je glasova neka zemlja dobila, dodjeljujući po tri boda destinaciji koja je svojim glasovima osvojila prvo mjesto, po dva boda drugoj po redu izglašanoj destinaciji i po jedan bod destinaciji koja svojim glasovima zauzima treće mjesto. Na početku svake nove godine proglašavamo koja je zemlja osvojila najviše glasova i pobijedila na našem natječaju.

Kako svi sudionici natječaja moraju dati i obrazloženja svojih glasova, tako je bilo i u slučaju Hrvatske. Argumentirajući svoje glasanje za Hrvatsku kao svjetsku top destinaciju, svi su sudionici natječaja bili jednoglasni u tome da Hrvatska može biti top destinacija

zbog njezina neobičnog spoja povijesti, kulture, kuhinje, slikovitih pejzaža, njezine geografske dostupnosti i vrlo povoljnih cijena

zbog njezina neobičnog spoja povijesti, kulture, kuhinje, slikovitih pejzaža, njezine geografske dostupnosti i vrlo povoljnih cijena. Smatramo da Hrvatska svojim posjetiteljima nudi bogatu raznolikost atrakcija i da je kao takva privlačna širokoj paleti turista. S osobitim zadovoljstvom ističem kako je svijet i te kako primjetio porast kvalitete vaše turističke ponude, jer Hrvatska je uistinu u posljednje vrijeme razvila jednu suvremenu turističku infrastrukturu koja doista može ispuniti želje i potrebe svih vrsta turista, od onih manje zahtjevnih do onih najzahtjevnijih.

Evo što sam napisao o Hrvatskoj na našem web site-u prigodom proglašavanja rezultata našeg natječaja:

"Hrvatska je zasluzeno osvojila prvo mjesto na ovogodišnjem natječaju za top destinaciju i to je izvrstan uspjeh u usporedbi s njezinim četvrtim mjestom prethodne godine. Hrvatska ima jedinstvenu kombinaciju kulture, povijesti, kuhinje, pristupnosti i povoljnosti cijena. Kako je napisao i jedan naš djelatnik: 'Ovo je godina Hrvatske. Ona se svida širokom spektru turista zbog bogate raznovrsnosti njezinih atrakcija. I, što je najvažnije, još uvijek nije u turističkom smislu prenapučena kao neke druge turističke destinacije. Nadalje, Hrvatska je razvila izvrsnu turističku infrastrukturu – tako da može udovoljiti i avanturističkoj skupini turista, kao i onima koji zahtijevaju višu razinu komocije u planiranju njihovih putovanja.' Jedan drugi naš djelatnik o Hrvatskoj je napisao: 'Hrvatska kombinacija lake dostupnosti (vrlo je na povoljnom položaju i vrlo blizu velikom dijelu Europe), relativne povoljnosti cijena (posebno u

usporedbi s ostalim obalnim državama kao što su Španjolska i Italija) i visoke kvalitete njezine ponude, definitivno ju čini vrućom destinacijom i ove godine, kao i prošle.' Ostali sudionici natječaja naglasili su još i 'nezaobilaznu ljepotu hrvatskih plaža i otoka', 'odličnu hranu' i 'nevjerljatno sačuvane gradove kao što je Dubrovnik.' Čestitamo Hrvatskoj!

Koliko ste puta Vi posjetili Hrvatsku, kako Vam se svidjela i koja mjesta ste posjetili?

Bio sam u Hrvatskoj svega jednom, u jesen 2000. godine na krištarenju od Venecije do Hrvatske, Grčke i talijanskih luka. U Hrvatskoj smo posjetili Rab i Dubrovnik. Rab je uistinu predivan i očaravajući, a posebno sam se zaljubio u Dubrovnik i njegovu staru jezgru. Bio je toliko slikovit i uzbudljiv, da sam poželio u tom gradu ostati nešto duže no što smo planirali.

Među mnogim dojmovima koje nosite iz Hrvatske, molim Vas, recite mi što Vas je najviše impresioniralo: naši ljudi, kulturno nasljeđe, prirodne ljepote, hrvatska kuhinja, hrvatski običaji ili nešto što možda nisam spomenula?

Teško je odvojiti bilo koji od elemenata Hrvatske turističke ponude koje spominjete jedne o drugih. Vrlo sam dirljut i impresioniran hrvatskom povijesnu i kulturom. Hrana vam je izvrsna, krajolici su predivni – poetski i vrlo zavodljivi, ali moram ovom prigodom istaknuti da su moji kontakti s Vašim sunarodnjacima zapravo najljepši i najdojmljiviji dio moga posjeta Hrvatskoj.

Ljude koje sam susreo bili su nevjerojatno prijateljski rasporeženi i vrlo uslužni. U tako malo vremena nesebično su podijelili tako veliki dio sebe i svojih života sa mnom. To mi je bilo vrlo dirljivo i ostavilo je na mene vrlo snajžan utisak.

Recite mi, molim Vas, još nekoliko riječi o Vašem ukupnom dojmu o našoj zemlji i koje biste njezine dijelove htjeli posjetiti sljedećom prigodom?

Kao što sam već rekao, nisam još dovoljno istražio sve dijelove Vaše zemlje kako bih bio u mogućnosti steći jedan ukupni dojam i odgovoriti adekvatno na Vaše pitanje. Za sada mogu reći samo to, kao što sam rekao u mom prethodnom odgovoru,

moram ovom prigodom istaknuti da su moji kontakti s Vašim sunarodnjacima zapravo najljepši i najdojmljiviji dio moga posjeta Hrvatskoj

smatram da je jednako važno
 za sve ljude na svijetu da
 su sposobni prepoznati sve
 posebnosti, ljepote i čari
 drugih zemalja
 zajedno s ljepotama
 svoje vlastite

kako bi na pravi način upoznao svijet. Mi smo svjesni svih ljepota koje nam je Bog dao, u to sam sigurna. Ipak, čega po Vašem mišljenju još uvijek nismo svjesni?

Mišljenja sam da Hrvati možda uopće nisu svjesni koliko je posjetiteljima Hrvatske fascinantna ta njezina kombinacija utjecaja raznih kultura na njezino kulturno naslijede.

da sam se apsolutno zaljubio u Dubrovnik. Sljedećom prigodom volio bih posjetiti dalmatinsku obalu, otok Hvar i Korčulu, a također bih volio posjetiti Nacionalni park Plitvička Jezera, Istru, i, naravno, Zagreb.

Vjerljivo ste i sami upoznati s načinom na koji Hrvati predstavljaju svoju zemlju na svojim putovanjima po svijetu. Obično svima pričaju o našoj predivnoj obali (Istra i Dalmacija), o moru, čarobno lijepim otocima (1180 otoka), o nevjerojatnim Plitvičkim jezerima, Kopačkom Ritu, Velebitu, Gorskom Kotaru, Zagorju, Slavoniji, o našim velikim spomenicima kulture, o našoj tradiciji, kulturnoj baštini itd. U kojoj mjeri smatrate da je naše mišljenje i naša ljubav prema Hrvatskoj objektivna i relevantna (iako je teško voljeti i biti nepristran), a u kojoj mjeri se, po Vama, radi o čistom obožavanju i zasljepljenosti?

Smatram da je sasvim dobro i prirodno da Hrvati vole svoju zemlju i da su ponosni na nju te da žele da i drugi ljudi diljem svijeta upoznaju i iskuse sve njezine čari. Kao svjetski putnik i putopisac po prirodi sam znatiželjan i uвijek sam posebno sretan kada mi ljudi iz zemalja koje posjećujem žele pričati o tome što sve čini njihovu zemlju posebnom. Te izvorne informacije iz prve ruke pomažu mi u što boljem razumijevanju zemlje u kojoj se nalazim i na njihovim temeljima obično gradim svoje poštovanje prema toj zemlji. Istovremeno, smatram da je jednakovo važno za sve ljude na svijetu da su sposobni prepoznati sve posebnosti, ljepote i čari drugih zemalja zajedno s ljepotama svoje vlastite

Slažem se s Vama. Čovjek mora poznavati svoj kraj

Kakvo je Vaše mišljenje o hrvatskoj gostoljubivosti i srdačnosti?

Hrvatska gostoljubivost i srdačnost vrlo su jake i dojmljive. Te čari dobrodošlice koji ljudi u Vašoj zemlji iskazuju na mene su ostavile vrlo snažan utisak kada sam posjetio Hrvatsku, a sličnu priču čuo sam i od mnogih drugih posjetitelja Vaše zemlje također.

Hrvatska gostoljubivost i srdačnost vrlo su jake i dojmljive.

Što biste Vi kao iskusni putopisac i poznavatelj mnogih svjetskih kultura promijenili u našim stavovima i ponašanju i koje bihevioralne karakteristike Hrvata biste preporučili ostalim narodima?

Toliko mi se svidjelo ponašanje Vaših ljudi da u ponašanju Hrvata ništa ne bih mijenjao niti vas savjetovao da se mijenjate. Baš naprotiv, trebate ostati kakvi jeste. Ponašanje na koje sam, primjerice, naišao na Rabu i u Dubrovniku ugodno me iznenadilo svojim tipičnim mediteranskim karakterom, svojom bogatom, duboko usaćenom ljubavlju prema životu kao takvom, svojim ushitom prema jednostavnim užicima života kao što su hrana, umjetnost i povijest, a poglavito zbog istinskog čovjekova uživanja u njegovoj obitelji i prijateljima kojemu sam svjedočio. Sve te karakteristike meni se čine vrlo privlačnima.

Kako do kraja možemo zadovoljiti suvremenog turista? Počinju li nam u tome konkurentne cijene, kvaliteta usluge i smještaja, mogućnost aktivnog odmora, kulturni programi, organizacija posebne skrbi za djecu i starije osobe, garantija sigurnosti...?

Smatram da suvremeni turist pokušava zagrebati ispod površine svakog mjesto koje posjećuje i ući u bit kulture zemlje u kojoj se nalazi. Ja mislim da se suvremeni turisti pokušavaju povezati s lokalnim stanovnicima i da to povezivanje za njih predstavlja najveći doživljaj. I, dok su i svi ostali elementi turističke ponude koje navodite jednako važni, a to su – pristupačne cijene, čisti smještaj, prijateljska i učinkovita uslužnost i razni prigodni obiteljski programi – ja još uvijek tvrdim da je interakcija turista s lokalnim stanovništvom nešto najuzbudljivije

mislim da se suvremeni turisti pokušavaju povezati s lokalnim stanovnicima i da to povezivanje za njih predstavlja najveći doživljaj

što se suvremenom putniku može dogoditi. Turistima je nevjerojatno interesantno sudjelovati u lokalnim tradicionalnim kulturnim svečanostima, sportskim igrama, raznim natjecanjima i ostalim lokalno-specifičnim manifestacijama i aktivnostima i to je po meni nešto čemu bismo trebali obratiti specijalnu pozornost u našoj turističkoj ponudi, jer je to doista vrlo važno, ako ne i najvažnije od cijelokupne turističke ponude neke zemlje. Jedan turistički program organiziranih posjeta domovima lokalnih stanovnika, koji je baziran upravo na toj stavki o kojoj sam govorio, već je lansiran u nekim zemljama svijeta, i, koliko čujem, vrlo je uspješan. Taj program omogućuje turistima organizirane posjete lokalnim stanovnicima, bilo da se radi o objedu u domaćoj atmosferi, o časkanju uz ispijanje kavice ili samo o razgovoru. Ja osobno smatram da su svi turistički programi koji se temelje na tom odnosu čovjeka prema čovjeku, na toj interakciji ljudi, iznimno važni i da o njima moramo uvijek voditi računa.

Kako biste ocijenili naše propagandne kompanije naše turističke zajednice diljem svijeta?

Da budem iskren, nisam u poziciji komentirati i ocjenjivati spomenute promidžbene programe, jer ih nisam zamijetio i ne znam dovoljno o njima kako bih Vam mogao dati pravi odgovor na ovo pitanje.

Što mislite o sloganu Hrvatske turističke zajednice: *Mediterran kakav je nekad bio?* Pokriva li taj slogan, po Vama istinitu priču o našoj zemlji? Je li ta kampanja dobra pozivnica svim suvremenim nomadima da posjete Hrvatsku?

Ja mislim da je tom kampanjom stvorena uistinu predivanja i privlačna slika Hrvatske u očima suvremenih turista. Bogatstva na koja sam ja naišao tijekom mojih mediteranskih putovanja – povijest, kultura, krajolici, gastronomска ponuda – su sva na jedan predivan način prisutna u Hrvatskoj. Dok smo ocjenjivali Hrvatsku za top destinaciju za 2005. godinu, jedan od naših kolega se o njoj izjasnio sljedećim riječima: “*Hrvatska nudi sva bogatstva Mediterana u pola cijene.*” Tako da mi se ta njegova izjava učinila izvrsnim i vrlo učinkovitim sloganom koji bi mogao privući mnogo suvremenih nomada u posjet Hrvatskoj.

Zanima me, što Vas je motiviralo za Vaš prvi posjet Hrvatskoj? Je li to možda bilo nakon što ste vidjeli neki od oglasa

i brošura o našoj zemlji, ili Vas je potaknula nečija preporuka za posjet Hrvatskoj?

Moja glavna motivacija za posjet Hrvatskoj dogodila mi se nakon objavlјivanja jednog članka o naporima da se ponovo izgradi i obnovi Dubrovnik nakon bombardiranja koja su se dogodila 1991. godine. Tada sam bio putopisni urednik u San Francisco Chronicle-u i objavio sam jedan kratak članak o fondaciji koja pokušava prikupiti sredstva za pomoć u obnovi Dubrovnika. Toliko je ljudi htjelo dati novac za pomoć Dubrovniku da sam shvatio da to mjesto mora biti posebno kada u ljudima budi toliko strasti. Tada sam prvi puta pomislio: *Jednoga dana moram posjetiti Hrvatsku!*

Koja oglašivačka sredstva smatraste najprikladnijima za promociju turizma općenito govoreći (promidžbene televizijske spotove, radio spotove, tiskane oglase, odnose s javnošću, posebne promocije, događanja, unutarnje oglašavanje, vanjsko oglašavanje, itd...)?

Na ovo pitanje teško je odgovoriti općenito. Različitim komunikacijskim sredstvima dopiremo do različite publike. Ako želite doseći širu publiku, tada su najvjerojatnije najbolje rješenje za postizanje Vašeg cilja – televizijski spotovi. Ali, ako Vašu poruku želite prenijeti ciljanoj publici, tada ćete vjerojatno posegnuti za drugačijim komunikacijskim sredstvima kao što su oglasi u putničkim časopisima ili u novinskim prilozima o putovanjima koji će biti puno učinkovitiji u prinošenju Vaše poruke ciljanoj grupi ljudi. Promotivna događanja uživo u vidu putujućeg Hrvatskog Festivala koji naglašava sve hrvatske posebitosti putujući od grada do grada (na primjer, New York, Boston, Chicago i San Francisco) također mogu biti vrlo učinkovita.

Svi mi danas živimo u vremenu globalnog kaosa i stresa. Kako osloboditi ljudi tog globalno-tržišnog ludila i pokazati im način ponovnog pronaalaženja mira i ono malo toliko potrebnog vremena za njih i njihove obitelji i ispunjenje nekih u njihovu podsvijest pospremljenih snova?

Ja stvarno vjerujem da su putovanja jedan od načina suprotstavljanja tom danas uvriježenom brzom i suludom stilu života. Kada čovjek putuje na pravi način, tada ga

vjerujem da su putovanja jedan od načina suprotstavljanja tom danas uvriježenom brzom i suludom stilu života

to putovanje doista podiže na jednu novu razinu, iznad naših svakodnevnih rutina, nudeći nam jedan širi spektar vidika i nevjerljive uvide. Putovanja nam pomažu da usporimo i uvijek nas iznova podsjećaju kako ne bismo smjeli uzimati stvari zdravo za gotovo te nas također uče kako da više cijenimo neke stvari u životu. Putovanja nas također uče jednu vrlo važnu lekciju, a to je vrijednost obitelji – uključujući našu užu obitelj, jednako kao i onu obitelj u puno širem smislu, obitelj cjelokupnog čovječanstva. Putovanja nam uvijek iznova otkrivaju vrijednosti karakteristika koje svi mi kao pripadnici obitelji ljudske vrste, kao istinski braća i sestre diljem svijeta dijelimo.

Putovanja nam uvijek iznova otkrivaju vrijednosti karakteristika koje svi mi kao pripadnici obitelji ljudske vrste, kao istinski braća i sestre diljem svijeta dijelimo.

Jedan moj prijatelj iz Italije, Ugo, nazao me neki dan i rekao mi kako napušta Rim i kupuje kuću na selu. Recao mi je da mu je dosta rimskog streha i buke i da jedva čeka pobjeći na svjež zrak, uživati u predivnim čistim i gotovo netaknutim seoskim krajolicima. Mnogi drugi ljudi iz gospodarski razvijenih zapadnih zemalja svakoga dana čine to isto kao i moj prijatelj Ugo. Oni također žele pobjeći od bučnog i stresnog urbanog okruženja i pronaći svoj mir negdje na selu. U čemu vidite razloge rađanja tog novog globalnog trenda – želje za promjenom stila života ljudi? Radi li se tu o urbanom otuđenju, nedostatku osjećajnosti kojega proizvodi užurbani gradski život, o porastu individualizma, prenaglašenom materijalizmu, urbanoj nemogućnosti i nesposobnosti komunikacije sa susjedima, nedostatku međusobnog povjerenja među ljudima ili o nečem drugom? Čini se kako urbani život ljudima u najvećoj mjeri nudi materijalistički pristup životu. Što se to dogodilo s ljudskošću u ovom našem postmodernom i nadrealnom vremenu kaosa? I, je li to doista društvo snova kakvo propagira liberalna kapitalistička demokracija? U potpunosti se slažem s Vama. Ja također mislim da se mnogi ljudi koji danas žive u gradovima osjećaju dehumanizirano zbog zgusnutih, bučnih i zamršenih, a istovremeno otuđenih uvjeta života i užurbanog životnog ritma, koji su sastavni dio urbanog života.

Ljudi žude za ravnotežom i povezivanjem s drugim ljudima i ostatkom svijeta u svojim svakodnevnim aktivnostima. Mnogi ljudi misle kako će preselivši se na selo biti u mogućnosti usporiti svoje živote i ponovno uspostaviti vezu s vjerodostojnjim i za njih puno svrhovitijim stilom života. Ja mislim da je to vrlo privlačan scenarij mnogim urbanim ljudima i smatram da taj scenarij može biti vrlo učinkovit za neke ljude. Ali, isto tako smatram da pravi odgovor na ovo pitanje leži u nama prije nego izvan nas. Na svakome od nas je odluka da odbacimo sve privlačnosti materijalizma, da sami uspostavljamo i održavamo veze s ljudima s kojima želimo i koji nas okružuju, uglavnom, da sami upravljamo i oblikujemo smjer i brzinu našega života. Jer, po često puta su i te težnje za bijegom iz grada zapravo svojevrsne potrage za smisлом života i ponovnim otkrivanjem sebe. Mi smo sami sebi *dozvolili* da budemo dehumanizirani; ako taj proces stavimo pod našu kontrolu, ako počnemo sami upravljati svojim životima te ako znamo istinski poštivati i cijeniti sve ljude u našim životima, živjeli mi u gradu ili na selu, mi ćemo voditi zdrave i ispunjene živote.

Agroturizam i seoski život – je li to naša budućnost, je li to samo san ili samo još jedan trenutni turistički trend koji će s vremenom nestati? Ja mislim da agroturizam zasigurno pripada jednom dijelu te naše težnje ka usporavanju i normalnom i prirodnom životu, te naše želje da se uskladimo s prirodom, do koje dolazi uslijed ovih užurbanih globalizacijskih tokova. Želja za tom ponovnom vraćanjem prirodi i iskonu ujedno izražava i našu vrlo snažnu želju za ponovnim štovanjem malih i jednostavnih bogatstava ovoga života. Ja pri tom ne mislim da ćemo jednoga dana svi napustiti gradove i vratiti se seoskom životu; prodor civilizacije, čini se, ipak ide u ovom drugom, suprotnom smjeru. Ali, ja mislim da ljudi znaju sebi osmislići "sela" u svojoj okolini – unutar samih gradova, ili se, pak, u potrazi za mirnijim i zdravijim životom, sele u predgrađa koja su kao takva izvrstan spoj svih elemenata seoskog života, a istovremeno se nalaze u blizini svih draži gradskoga života, tako da čovjek istovremeno može uživati i u zdravom i mirnijem životu, ali i skoknuti do grada kada se zaželi malo gradske

Mi smo sami
sebi *dozvolili*
da budemo
dehumanizirani;
ako taj proces stavimo
pod našu kontrolu, ako
počnemo sami upravljati
svojim životima te ako
znamo istinski poštivati
i cijeniti sve ljude u
našim životima, živjeli
mi u gradu ili na selu,
mi ćemo voditi zdrave
i ispunjene živote.

vreve i društvenih i kulturnih dogadanja. Sve u svemu, držim da će agroturizam nastaviti biti neizostavnim dijelom cijelokupne turističke scene.

S obzirom na Vaše uistinu bogato turističko iskustvo, možete li mi, molim Vas, reći koliko dugo će još prevladavati visoka i niska sezona putničkog prometa i popularnih destinacija na turističkom tržištu svijeta i kada će ljudi po Vašem mišljenju napokon početi sami odlučivati kada je za njih najbolje vrijeme za putovanje i koje je idealno mjesto za njih te isto tako i idealan tip odmora za svakoga od nas?

Visoka i niska sezona vrlo često postoje iz dobrih razloga: to su obično najbolja razdoblja za posjet nekoj destinaciji u smislu klime i vremena. Avanturistički putnici već duže vrijeme znaju da mogu uštedjeti novac posjećujući određene destinacije u predsezoni ili posezoni, ali na taj način oni se također izlažu brojnim rizicima kao što su uragani i oluje ili općenito govoreći grozni vremenski uvjeti koji im mogu skroz uništiti putovanje. Ja sam mišljenja da danas sve više i više ljudi odlučuje samostalno putovati, umjesto da putuju po turističkim aranžmanima, a ta vrsta oslobođanja znači da će turisti s vremenom sve više putovati van zone, a ne toliko u sezoni. Predsezona i posezona postat će tako s vremenom sve popularnije. Jer, putnici postaju sve zahtjevniji i potrebno je stalno obnavljati turističku ponudu kako bi se održao jedan visoki standard. Putnici sve više zauzimaju taj individualistički stav u svojim putovanjima, postaju sve informiraniji i sve pouzdaniji u kreiranju vlastitih planova putovanja. Ja mislim da su turistički vodiči odigrali vrlo važnu ulogu u ovoj evoluciji; turistički vodiči daju ljudima informacije koje su im potrebne kako bi na temelju njih mogli donijeti svoje odluke te u skladu s njima i sami odlučiti kada i kamo žele putovati.

Ja mislim da će ovaj trend i dalje rasti i biti sve jači i jači u budućnosti, a kao rezultat toga, ljudi će sve više osmišljavati svoje individualizirane putne planove i odmore, u vremenskim razdobljima koja će njima odgovarati i na mjesta koja se njima čine najprivlačnijima, bilo da se radi o popularnim ili manje popularnim destinacijama ili sezonomama putovanja – oni će uglavnom putovati ne obazirući se više u tolikoj mjeri na trage ostalih turista, već osluškujući vlastite afinitete.

Što biste savjetovali hrvatskim turističkim djelatnicima kako bi oni poboljšali kvalitetu svoje usluge te kako bi naša turi-

stička sezona trajala cijelu godinu, a ne samo ljeti, što je veliki gubitak za sve nas?

Ja mislim da pravi izazov leži u kreiranju posebnih turističkih atrakcija, kao što su razni festivali i ostala događanja koja će privući turiste k vama u svim sezonomama. Svaka je sezona posebna na svoj način i ima svoje jedinstvene aktivnosti i svoje posebne draži. Ako je sezona hladnog vremena, na primjer, tada kreirajte kulturne programe u zatvorenom prostoru koje će privući ljude i slično tome.

Možete li mi reći nekoliko riječi o novom izdanju hrvatskog turističkog vodiča koji je izdao Lonely Planet?

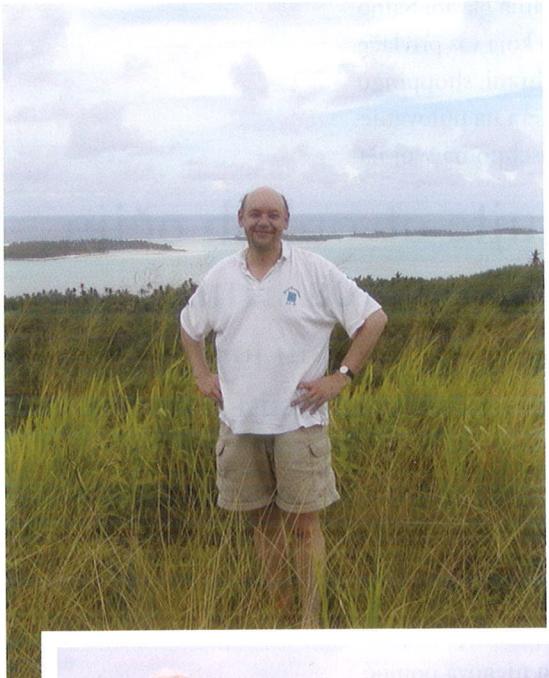
Draga Elia, upravo sam razgovarao s Jeanne Oliver, autoricom novog turističkog vodiča za Hrvatsku. Evo što mi je u nekoliko riječi rekla da su nove informacije o Hrvatskoj ove godine:

1. Nove karte, jednostavne za praćenje
 2. Odlični turistički vodiči: klasične rute, putovi kojima se rjeđe ide, neotkrivena bogatstva, osmišljeni izleti na taj način da turistima omoguće otkrivanje prave Hrvatske
 3. Posjet Dioklecijanovoj palači u Splitu – pješice
 4. Nova pokrivenost istarske unutrašnjosti, uključujući Pazin
 5. Novi smještaji u svim kategorijama od 5 zvjezdica do malih pansiona
- i još mnogo, mnogo toga. Divno je kada svake godine možete turistima ponuditi nešto novo. To je samo još jedan dokaz koliko je svaka zemlja na svijetu puna bogatstava. Neiscrpno je to blago koje bismo mogli otkrivati u nedogled.

Jednom sam prigodom intervjuirala gospodina Kevina Robertsa za časopis *Epoха*, kao i Vas. Njegova je glavna životna i poslovna filozofija – LJUBAV. Možete li mi reći kako biste Vi definirali Vaše poglede na svijet i ljude koji u njemu žive na toliko raznih načina, a opet toliko slični po toliko pitanja. Ovaj svijet kao da se ponekad razjedinjava sam od sebe kako bi se nakon toga opet sam sa sobom sjedinio. Ponekad uživamo u otkrivanju međusobnih razlika, a ponekad uživamo pronalazeći jedni u drugima sličnosti. Kakva je Vaša životna filozofija?

Moja životna filozofiju vrti se oko putovanja: ja vjerujem da je cijeli čovjekov život jedno veliko putovanje,

Što više putujem
i učim, to više cijenim
tu nevjerojatnu različitost,
ljudsku različitost, različitost biljaka
i životinja, različitost kultura ...

a moj je cilj naučiti što god više mogu o ovom svijetu i njegovim ljudima za vrijeme moga životnog putovanja. Što više putujem i učim, to više cijenim tu nevjerljivatnu različitost, ljudsku različitost, različitost biljaka i životinja, različitost kulture i lokalnih kuhinja, različitost u vjerenjima i tradiciji – koja krasiti ovaj svijet. Svako putovanje čini me većim čovjekom i boljom osobom; pokušavam naučiti nešto važno u svakom mjestu koje posjećujem i učiniti to znanje, tu kvalitetu naučenog sastavnim dijelom sebe te također pokušavam kroz sve što naučim o svijetu naučiti uvjek ponešto novo i o sebi samome.

Slažem se s Vama. Upoznajući ovaj svijet upoznajemo uvjek neki novi dio i njega, ali i nas samih...

Točno. Duboko sam i vrlo strastveno uvjeren u to da putovanja predstavljaju globalni put prema miru – kada posjećujemo druge zemlje diljem svijeta i susrećemo druge ljudi u tim zemljama, mi prepoznajemo ljudske sličnosti koje nas povezuju. Kada bi svatko činio to isto i shvatio vrijednost putovanja te kada bi svatko razmišljao na taj način, ratovi bi postepeno nestajali, jer bismo shvatili da su ljudi diljem svijeta naši braća i sestre. Kako možemo bombardirati našu obitelj? Ne možemo. Naravno, to je jedan jako, jako dugotrajan proces – ali ja gorljivo vjerujem u to da su putovanja najispravniji put kojem bi čovječanstvo korak po korak trebalo krenuti kako bismo svi zajedno dostigli stanje prosvjetljenja i svjetskog mira.

Vi ste putovali po cijelom svijetu i posjetili mnogo različitih zemalja. Koji dijelovi svijeta su Vam se posebno svidjeli? Koje biste zemlje preporučili svojim prijateljima iz Hrvatske i hrvatskim turistima općenito i zbog čega?

Ja sam do sada posjetio oko 65 zemalja i nikada se u nijednu od njih nisam razočarao. Svaka zemlja posebna je na svoj način i predstavlja se ostatku svijeta ne jedinstven način, svojim jedinstvenim bogatstvima i lekcijama koje od njih možemo

naučiti. Tako da bi moj savjet hrvatskim turistima glasio: Samo putujte! Istražujte ovaj svijet! Posjetite mjesta koja vas privlače na bilo koji način – bilo da se radi o kulturi, hrani, shoppingu ili povijesti. Svaka pobuda je dobra ako nas tjera na putovanje. Upoznajte ovaj svijet! Svako putovanje je posebno na svoj način. A, svako, baš svako mjesto na svijetu je jedinstveno i neponovljivo i vrijedno naše pažnje. Putujte otvorenih očiju, otvorena srca i umova i na taj način dozvolit ćete vašim putovanjima da vas oblikuju i, odjednom ćete osjetiti da vas vaša putovanja oblikuju i mijenjaju na jedan predivan način i kako svako od tih putovanja ostavlja u vama jedan neizbrisiv trag i poruku koju ćete pamtitи cijelog života. I, ne bojte se pristupiti lokalnim stanovnicima na vašim putovanjima, nema ljepšeg iskustva od toga

Putujte otvorenih očiju, otvorena srca i umova ... ne bojte se pristupiti lokalnim stanovnicima na vašim putovanjima, nema ljepšeg iskustva od toga

Gospodine George, voljela bih znati koliko koristite fotoaparat i kameru dok putujete svijetom?

Ja imam tipičnu profesionalnu deformaciju putopisca, tako da se gotovo nikada ne fotografiram dok sam na putu. Najljepše slike s mojih putovanja ostaju urezane duboko u moje sjećanje i s vremenom se pretvaraju u priče.

Možete li mi reći nekoliko riječi o Vašoj knjizi "Travel Writing" ("Putopisanje")?

Hvala Vam na prigodi da kažem nekoliko riječi o mojoj knjizi na koju sam posebno ponosan, a to je, naravno "Travel Writing" ("Putopisanje"). Knjiga objedinjuje sve ono što sam naučio o putopisanju u posljednjih 25 godina mojih putovanja po svijetu kao pisac i urednik. To je knjiga namijenjena svim onim ljudima koji bi željeli pisati o svojim iskustvima i doživljajima

s raznih putovanja, ali također i za sve one koji samo žele po stati bolji putnici. Uz moje osobne naputke i priče, u knjiga sadrži i moje intervjue s 28 vodećih svjetskih putopisaca, urednika i turističkih agenata koji u svojim odgovorima nesobično s čitateljem dijele tajnu svog uspjeha.

Možete li nam reći nešto više o Vašoj knjizi “The Kindness of Strangers” (“Ljubaznost stranaca”) koju ste uredili?

S velikim sam zadovoljstvom uredio knjigu “The Kindness of Strangers” (“Ljubaznost stranaca”). Knjiga je vrlo interesantna, uključuje uvod Dalai Lame te 28 priča o nevjerljivoj ljubaznosti koju putnik susreće putujući po svijetu. Svi čitatelji istinski su oduševljeni tom knjigom, a ja također tvrdim da je ona doista nešto posebno, ona pretvara strance diljem svijeta u prijatelje.

Na samom kraju našeg razgovora, moram istaknuti da mi se jako sviđa dvoznačno ime Vaše tvrtke – *Lonely Planet (Usa mljeni Planet)*. Molim Vas, otkrijte mi tajnu i recite kako se rodio taj vrlo poseban naziv koji danas krasi vaše turističke vodiče. Sigurna sam da

iza tog naziva стоји neka zanimljiva priča, da ima neko, za nekoga posebno značenje, koje biste željeli ovom prigodom podijeliti sa mnom? Kada sam prvi puta sreo Tony-a i Maureen Wheeler prije 20-tak godina, pitao sam ih to isto pitanje, i, evo što su mi odgovorili: U početku, kada su još počinjali proizvoditi turističke vodiče koji su im pomagali u dalnjim putovanjima, shvatili su da će im trebati ime za taj novi izdavački pot hvat. Sjedili su zajedno za ku hinjskim stolom pokušavajući se dosjetiti idealnog imena za svoje vodiče. Pokušavali su s raznim imenima koja su imala padala na pamet, ali ni jedno

im se nije činilo kao ono pravo. Za to vrijeme, Tony je pjevao jednu pjesmu u izvedbi Joe Cockera i počeo je pjevati pjesmu stihovima za koje je mislio da su ispravni: "Oh what a *lonely planet...*" ("O, kako je osamljena ova planeta."), a prave riječi te pjesme bile su: "Oh, what a *lovely planet.*" (O, kako je divna ova planeta). Ali, to uopće više nije bilo važno. Jer, Tony je upravo zahvaljujući tim krivim stihovima došao do pravog rješenja za ime njihovih vodiča. Tony i Maureen su se značajno pogledali u znak odobravanja i oboje u jedan glas uzviknuli: "*Lonely Planet! To je to!*" Eto kako je rođena jedna odlična ideja. I tako je kompanija krštena i krenula na svoj put.

Što se mene tiče, to je vrlo zvučno ime koje naglašava ideju da smo svi mi dio iste planete – koja se sama okreće u svemiru. Ali, ako i jesmo sami, jedina živa bića u svemiru, još uvjek imamo jedni druge! A to je upravo i glavna misija Lonely Planet-a, da nam pomaže u istraživanju, razumijevanju i poštivanju drugih zemalja na svijetu, različitih kultura i načina života.

Hvala Vam od svega srca na ovom odličnom intervjuu, i hvala svim stanovnicima Hrvatske na očuvanju svih skrivenih i vrlo posebnih blaga vaše zemlje te na vašem nesebičnom i toplog dijeljenju tih blaga s posjetiteljima Hrvatske sa svih strana svijeta.

Dragi gospodine George, najtoplijе Vam zahvaljujem na Vašim vrlo iscrpnim odgovorima i Vašoj spremnosti na suradnju oko realizacije našeg intervjuua. Koristim ovu prigodu da Vam također od sreća zahvalim za sve dobro što ste učinili za moju zemlju na njenom putu realizacije kao jedne od najpoželjnijih svjetskih turističkih destinacija.

Hvala Vama, draga Elia na prigodi da se prisjetim moje posjeti Hrvatskoj i podijelim s Vama i Vašim čitateljima svoja razmišljanja o putovanjima koja su moj život.

Časopis *Epoха* broj 48, ožujak 2005. godine

Čvrsto vjerujem u uspostavu SVJETSKOG MIRA

globalna
kompetitivnost
koja se danas toliko
potiče ... doista
može dovesti do
otuđenja i rivalstva,
što ni u kom
slučaju
nije dobro

Dragi Don, svjedočimo li mi kraju povijesti kakvu poznajemo? Hoće li povijest promijeniti svoje temeljno značenje ili svijetu jednostavno ponestaje političkih i ideoloških povjesnih rješenja?

Čvrsto vjerujem u ljudsku evoluciju i vjerujem da čovječanstvo polako, ali neumorno radi na pronalaženju puta prema stanju svjetskog mira i prosvjetljenja, u kojem će ljudi biti u mogućnosti živjeti u međusobnom skladu, istovremeno slaveći i postajući međusobne različitosti. Možda nam se taj proces trenutno čini bolnim i teško ostvarivim, ali ja sam uvjeren da je on u tijeku. Moje je mišljenje stoga da nas povijest upućuje u tom smjeru, u smjeru vremena u kojem će se ideologije pretvoriti u našu sveopću mirnu i prosperitetnu koegzistenciju.

Zvuči optimistično. I ja se nadam da će jednoga dana doći do toga, no trenutno je, barem kako se čini, situacija malo drugačija. Ono što smo nekada nazivali tolerancijom i međusobnim razumijevanjem među ljudima danas se naziva neodarvinizmom. Kako biste Vi objasnili postindustrijsko otuđenje i rivalstvo među civilizacijama, unatoč globalnom univerzalizmu?

Ja mislim da je to vrlo zastrašujući problem, ta globalna kompetitivnost koja se danas toliko potiče, jer ona nas doista može dovesti do otuđenja i rivalstva, što ni u kom slučaju nije dobro. Po meni, problem je u tome što se globalni univerzalizam još nije u dovoljnoj mjeri proširio kako bi stao na

kraj tom otuđenju. Već sada postoji jedna vrlo tanka glazura univerzalizma u mnogim dijelovima svijeta, ali u većini slučajeva se, na žalost, radi o površnom i materijalistički orijentiranom univerzalizmu. A ono što nama kao čovječanstvu treba je duhovni univerzalizam nasuprot onom materijalnom, onaj u kojem će ljudi u potpunosti razumjeti i uvažavati stavove, vjerovanja, želje i snove drugih ljudi. Kada postanemo svjesni toga koliko toga kao čovječanstvo u osnovi i konačnici imamo zajedničkoga, biti ćemo u mogućnosti premašiti otuđenje i rivalstvo. Ja mislim da su putovanja pravi put do tog međusobnog razumijevanja, i upravo sam zbog toga u potpunosti posvetio svoj život svojim putovanjima i pisanju o njima. Na osobnoj razini moja putovanja su način na koji se borim protiv otuđenja.

Većina svjetskog stanovništva danas je pod stresom. Ponašaju se kao da su na svakom koraku svoga životnog puta u nekom reality show-u tipa *Survivor*, pogotovo ako su zaposlenici velikih multinacionalnih i transnacionalnih korporacija. Kako pobjeći od toga i pronaći način za opušteni način život uslijed sveopćeg stresa? Ja mislim da bi ljudi trebali ponovo podešiti svoj način razmišljanja, jer im je trenutno podešen na sasvim krivi način. Trebali bismo još jednom dobro razmislići o tome što našem životu daje pravu vrijednost i što čovjeku donosi sreću. Previše ljudi na svijetu danas misli da će im pobijeda pod svaku cijenu u nekom reality show-u kao što je *Survivor* donijeti sreću, ali neće. Uspostavljanje kontakta sa samim sobom i ostvarivanje osobnih ciljeva i strasti donosi sreću. Zajednički skladan rad s drugim ljudima s nekim plemenitim zajedničkim ciljem donosi sreću. Što više dozvolimo da na nas utječu vanjski faktori te da kontroliraju naš život, to postajemo sve podložniji stresu. Odlasci u duge šetnje, čitanje knjiga, putovanja u daleke zemlje, u druge kulture, sve su to načini na koji se čovjek može vrlo uspješno odmaknuti od inercije svakodnevnog posla i kolutećine i izvrsna prigoda za dobivanjem te perspektive zajedništva koju sam spomenuo.

Ne biste li se složili da je svaka tendencija prema uniformiranosti koju donosi materijalna strana globalizacije s jedne strane i opasna, jer potkopava ljudsku težnju da budemo slobodni osjećati se različito, izražavati se na raznovrsne nači-

ono što nama
kao čovječanstvu
treba je duhovni
univerzalizam
nasuprot onom
materijalnom, onaj
u kojem će ljudi u
potpunosti razumjeti
i uvažavati stavove,
vjerovanja, želje i
snove drugih ljudi

postoji velika razlika između uniformiranosti i sličnosti

da dijele slične stavove, to je predivno. Ali, ako su ti stavovi utisnuti u njih poput žigova od strane neke više moći (kao što je moć vlade ili nešto suptilnija moć oglašavanja), hoće reći, ako ta svijest o sličnostima među ljudima ne dolazi iznutra, iz nas samih, nego izvana, tada to može biti jako opasno. Ljudi se jednostavno moraju osjećati slobodnima da osjećaju i izražavaju svoju individualnost.

Koji su po Vama pozitivni, a koji negativni aspekti globalizacije?

Kao pozitivni aspekt globalizacije ponajprije vidim činjenicu da je zajedno s poboljšanjem životnog standarda, sve više ljudi danas već u mogućnosti, ili će biti u mogućnosti, promatrati ovaj svijet van svojih nacionalnih i kulturnih zidova, a to će postepeno dovesti do raspada starih podjela ovoga svijeta. Kao negativan utjecaj globalizacije ponajprije vidim napuštanje lokalnih tradicija – jezika, zanata, vjerovanja – uslijed galopirajuće modernizacije. To je uistinu jedna velika tragedija.

Mislite li da različitost još uvijek ima šanse i da će budućnost donijeti nove društveno-političke sustave, koji će biti u potpunosti različiti od onih starih, koji su svi u nekoj određenoj mjeri, na svoj način utjecali na globalizaciju?

**duboko sam uvjeren u to
da različitost mora opstati**

Ja mislim da će jednoga dana ljudi napokon shvatiti da niti jedan društveno-politički sustav nema odgovore na sva pitanja i da je kolaž svih naših uvjerenja i praksi najbolje i najučinkovitije rješenje za sve nas. Kako vrijeme prolazi, mislim da ćemo početi izdvajati najhumanije i najkultiviranije dijelove svakog sustava i da će se svi oni zajedno pretvoriti

u jedan sasvim nov, duboko humani sustav koji iznad svega potiče slobodu.

Do koje mjere je po Vašem суду suvremeno društvo uistinu slobodno, otvoreno i nepristrano, a do koje je mjere samouvjerenog?

Mišljenja sam da sloboda i nepristranost postoje diljem svijeta, negdje u većim, negdje u manjim količinama. Naravno, postoje određeni utjecaji koji žele ograničiti tu slobodu razmišljanja i otvorenost, ali dok god su ljudi budni i na oprezu te dok god ostaju vjerni svojim stavovima, mogu nastaviti širiti svoju slobodu i otvorenost prema cijelom svijetu. Pojedini dijelovi svijeta vezani su za militarizam, drugi za materijalizam; ali diljem svijeta sve više ljudi otkriva moć slobodnog i samostalnog razmišljanja i djelovanja te se u skladu s tim posvećuju modernizaciji i sveopćem poboljšanju svijeta koji ih okružuje.

Kako biste Vi, gospodine George, objasnili korijene današnjeg pesimizma koji je zavladao svijetom i sveopću duhovnu prazninu koja je zavladala uslijed neoliberalnog kapitalizma, u kolijevci postmoderne utrke za zlatom?

Mislim da ljudi zasljepljuje materijalističko stjecanje dobara, pa zbog toga postaju pesimistični, jer materijalizam nikako ne može čovjeku pokloniti pravo ispunjenje i sreću. Upravo to minira njihovu duhovnost. Ali, ja ipak smatram da je to samo trenutno stanje.

Često ističete važnost različitosti kao temelj uspjeha na putu čovječanstva do dostizanja svjetskog mira. Što će se u ovoj prvoj fazi ostvarenja tog cilja dogoditi s onim ljudima koji se ne boje biti različiti od drugih te ističu svoje različitosti unatoč jednakosti koja nam je nametnuta od strane globalističke propagande kapitalizma tj. globalnog tržišta?

Kao što sam već rekao, ja vatreno i čvrsto navijam za to i duboko sam uvjeren da se mi kao cjelokupno svjetsko stanovništvo razvijamo i da ćemo se nastaviti razvijati sve do onoga stupnja na kojem će naše međusobne razlike biti njegovane, poštivane i zajednički slavljenе.

Često spominjete ideju jedinstvenosti ljudske vrste, upravo zbog cijelog niza naših zajedničkih kvaliteta i karakteristi-

Ijude zasljepljuje materijalističko stjecanje dobara, pa zbog toga postaju pesimistični, jer materijalizam nikako ne može čovjeku pokloniti pravo ispunjenje i sreću

ka koje nas kao ljude razdvajaju od ostatka živućeg svijeta. Sposobnost prosuđivanja, jezik i emocije čine ljude jedinstvenima. Ali, ipak, kako to da još uvijek, umatoč toj našoj jedinstvenosti sav teror, kriminal i svi ratovi i ubojstva dolaze upravo iz svijeta ljudi? Kakvo je Vaše mišljenje o tome? To je istina i ja mislim da su sve to izazovi na tom razvojnom putu čovječanstva. Ljudska bića polako napreduju, skoro uvek putem metode pokušaja i pogrešaka. Ponekad mi je uistinu strašno teško pomiriti se s bolnim i mučnim vijestima sa svih strana svijeta koje su zapravo ilustracija ljudske izopačenosti, a koja bi kao takva mogla na neki način demantirati moje temeljno uvjerenje da mi kao ljudska vrsta napredujemo i s vremenom postajemo sve bolji. Ali, ipak, promotrimo li malo bolje i dublje cjelokupno stanje svjetskog stanovništva u jednom širem vremenskom presjeku, uzimajući u obzir kakvo je čovječanstvo bilo prije mnogo stoljeća i kakvo je ono danas, tada bismo morali zaključiti da se naša situacija ipak polako ali sigurno popravlja, postajemo sve tolerantniji i prosvjetljeniji, iako je to možda ponekad teško vidjeti.

Slažem se. Potrebno je izdići se iznad razine ograničavajućeg sadašnjeg prostornog i vremenskog trenutka kako bismo vidjeli to poboljšanje. Ipak, većina čovječanstva ne promatra svijet iz te ptičje perspektive, već ga promatra u skladu sa svojim trenutnim vremensko-prostornim okruženjem i svakodnevnim šitnicama koje na prizemnoj razini određuju nečiji život. Zato je potrebno podsjetiti čovječanstvo na prave vrijednosti i sve ostale činjenice koje su za sve nas vrijedne, a u javnosti zanemarene u korist isticanja nekih sasvim

Naša sposobnost da budemo altruistični u korist dobrobiti neke druge osobe uistinu je čudesna

trivijalnih tema. Lijepo je vjerovati u neprekidnu evoluciju čovječanstva, koliko god nam se ponekad činilo da ono ide upravo u nekom suprotnom smjeru. Kako biste definirali taj faktor X koji nas čini ljudskim bićima, bićima iznad ostalih živih bića na Zemlji?

Ja naš X faktor ponajprije vidim u našoj ljubaznosti i suosjećajnosti. Ja mislim da smo doista jedinstveni zbog toga. Naša sposobnost da budemo altruistični u korist dobrobiti neke druge osobe uistinu je čudesna i to je ono što nas stvarno izdvaja od ostalih živih bića.

Koju vrstu i količinu utjecaja danas civilno društvo ima na globalnu podjelu kapitala, moći i posla?

Ja mislim da utjecaj civilnog društva stalno raste. On je još uvi-jek neznatan, ali je u stalnom rastu, zajedno s jačanjem srednjih klasa i njihova sve snažnijeg utjecaja u svim društvinama svijeta.

Slažete li se s Huntingtonovom tezom o sukobu civilizacija? Smatrate li da su kulturne razlike, a ne one ideološke glavni razlog tog sukoba u 21. stoljeću? Ako da, da li prepostavlja-te da će budući ratovi i sukobi između civilizacija moći biti zaustavljeni ako se poveća kulturna osjetljivost ljudi diljem svijeta i ako svi zajedno počnemo podržavati stalnu među-sobnu kulturnu komunikaciju s razlogom međusobnog inspiriranja i poticanja na daljnji razvoj umjesto kulturnog rivalstva i borbe za dominaciju nekoliko najdominantnijih svjetskih kultura na pozornici svijeta, ako ne i samo jedne dominantne kulture kao jedinstvene kulture svijeta?

Da, u potpunosti se slažem s tim i vjerujem da je upravo podizanje kulturnog senzibiliteta rješenje problema sukoba civilizacija 21. stoljeća i mislim da je to upravo i smjer u kojem se krećemo.

Ljudi ovise jedni o drugima. Ipak, ljudima se također svida ideja dominacije. Je li ideja dominacije ta koja bi nas, ako ju do kraja prihvativimo, mogla odvesti nizbrdo što se tiče našeg istinskog i pravog zajedništva u koje vjerujete i za koje se svim svojim bićem zalažete?

Mislim da ćemo svi s vremenom shvatiti da dominacija kao takva ne funkcioniра i da je dugoročno gledano neučinkovita. Dominacije je oduvijek bila neko trenutno, prijelazno rješenje, a kada to doista i do kraja shvatimo, uvidjet ćemo da možemo dugoročno uspjeti jedino ako budemo ujedinili naše snage i svi zajedno surađivali.

Globalno gospodarstvo ili bolje reći globalno tržište naša je stvarnost. Ideja stvaranja globalnog tržišta is-prva je imala namjeru ugoditi našim primarnim željama i potrebama te pružiti nam šansu da zaradimo dovoljno sredstava za pristojan život i kvalitetno slobodno vrijeme. No, kada smo zakoračili u korporativni svijet, susreli smo se s jednim drugim problemom. Kada smo kao pripadnici korporativnog svijeta, poželjeli odmor od njega, kada smo poželjeli na kratko pobjeći od njega i vratiti se našim domovima i tipičnom ugodnom privatnom i tradicionalnom životu na kakav smo bili navikli, uvidjeli smo da ni taj privatni dio našega života više nije kakav je bio prije ulaska u taj kor-

Mislim da ćemo svi s vremenom shvatiti da dominacija kao takva ne funkcioniira i da je dugoročno gledano neučinkovita.

porativni svijet. Naš privatni život postao je drugačiji. Vrijeme mijenja sve i zajedno s njim i prilagođavajući se njemu, ljudi su izgubili svoje toplo i ugodno mjesto za odmor i dijeljenje misli s našim najdražima. Naši domovi, zajedno sa zakonima globalnog tržišta koje na svaki segment našega života stavlja cijenu, pretvorili su se u mala gospodarstva prije nego u utočišta mira i zaklone od licemjerja vanjskog svijeta. Korporativni svijet sa svojim zakonitostima postao je glavni vlasnik naših dana i naših noći. On nam je dao sigurnost, osjećaj samopouzdanja i samopoštovanja, osjećaj društvene prihvaćenosti u širokim i važnim društveno-poslovnim krugovima, pa je samim time postao i glavni izvor našeg privatnog života. Privatni život često je danas nalik poslovnom, što se tiče kruga ljudi i odabira naših aktivnosti. Društvena okupljanja pod okriljem struke, poslovni sastanci, sponsorska događanja, eventi, promocije, team buildinzi smisljeni su korporativni alati s krajnjim ciljem emocionalnog, a ne samo profesionalnog angažmana svojih djelatnika te što boljeg i većeg nadzora poslodavca nad svojim djelatnicima. Gledajući stvari na taj način, mogli bismo zaključiti da korporacije i institucije u današnjem društvu zapravo postaju glavni kradljiveci našeg privatnog vremena i onog dijela našega života koji bi trebao biti posvećen obitelji i priateljima koji ne moraju nužno biti vezani uz naš posao. Naši poslodavci poput vrhunskih špijuna danas znaju apsolutno sve o nama i uvijek žele znati što više. Svatko od nas može odlučiti – želi li biti dio toga svijeta ili ne. Ili si unutra, ili nisi, pa se borиш, plivaš protiv te struje globalnog nadzora. Moje pitanje Vama glasi: Jesu li stanovnici *globalnog sela* umorili od obiteljskog života, ili je naša urođena težnja da imamo malo privatnosti pobijena samom našom težnjom da se dokažemo u širim društvenim krugovima, na društvenoj ljestvici podobnosti i uspjeha i budemo cijenjeni pripadnici nekog društva, prepoznati od strane ostalih pripadnika našeg plemena – koju je rodio kapitalizam?

Ovo je očaravajuće i vrlo teško pitanje! Ja vjerujem da se ljudi u svim dijelovima svijeta bore za povratak svoje privatnosti. Ljudi počinju shvaćati da su se u prevelikoj mjeri i prečesto znali odricati od svoje privatnosti u korist širih društvenih krugova ovoga svijeta – i da im je ta privatnost i te kako potrebna kako bi u životu stalno napredovali i postizali uspjeh. Primjetio sam da u posljednje vrijeme sve više ljudi koje poznajem uzimaju slobodne dane s posla i svoje slobodno vrijeme posvećuju

svojim obiteljima i bliskim prijateljima. Sve više ljudi odlučuje ukrasti vrijeme korporativnom svijetu kojem imaće pripadaju kako bi ponovno uspostavili kontakt sami sa sobom, obnovili svoju energiju i bili u mogućnosti u potpunosti dijeliti sebe sa svojim supružnicima, djecom, ostalom rodbinom i prijateljima. Ja mislim da je ta svijest o važnosti našeg privatnog života jedna vrlo važna spoznaja za sve nas i da je to jedan od elemenata pozitivnog razvoja čovječanstva koji će se u budućnosti nastaviti širiti te se tako proširiti i na druge segmente našega života.

svijest o važnosti našeg privatnog života

jedna je vrlo važna spoznaja

Postmoderni yuppiji sve više se pretvaraju u bezosjećajne robote s jasno određenim ciljevima koje žele dostići. Uvijek su u žurbi. Oni ne čuju i ne vide ništa i nikoga tko nije povezan s njihovim trenutnim poslovnim ciljevima. Postajemo li pomalo suvremeni robovi korporativnih životnih stilova koji će nas još više udaljiti od prirode kao naše biti?

Tu gdje ja živim, *San Francisco Bay Area*, mnogi ljudi već su uvidjeli svu ludost i sve opasnosti odvajanja čovjeka od prirode – i oni se zdušno bore za ponovno uspostavljanje svojih veza s prirodom i nakon njezina uspostavljanja nastavljaju njegovati tu vrlo važnu vezu. U mom okruženju postoji doista vrlo snažan pokret čovjekova povratka prirodi, što u našim svakodnevnim životima, što za vrijeme našeg slobodnog vremena, za vrijeme vikenda i odmora. Ja mislim da su dobrobiti koje ponovno probudene veze nevjerojatno velike i mislim da ljudi u drugim dijelovima SAD-a, a i svijeta polako počinju shvaćati to isto.

Tko zna, možda suvremeni svijet pokušava postati Nietzscheov ideal *übermensch-a*?

Ja mislim da je suvremeno društvo zasigurno potaknulo pojedine ljude da postanu Nietzscheovi *übermensch-i*. Zavodljiva je to težnja. Ali, kako svakim danom postajemo sve stariji, svakim danom smo i sve pametniji i sve bolje razumijemo kako se dijelovi tog velikog globalnog mozaika nalik puzzlama uklapaju jedan u drugi i međusobno nadopunjavaju, savršeno se stapaajući, te mislim da zahvaljujući upravo toj spoznaji počinjemo shvaćati da *übermensch* doista nije najpoželjniji niti najrealističniji cilj na kraju krajeva.

Vi ste samostalan umjetnik, pisac i urednik, kako uspijevati pobjeći od glavne struje globalno-korporativne kulture i ži-

votnog stila koji ima težnju izbjegavati pravu ljepotu ovoga svijeta i govoriti jedino jezikom kapitala?

Kapital je naša svakodnevna briga, ali ja sam već odavno odlučio da ne želim svoj život posvetiti zgrtanju novca, što će reći, oduvijek sam htio zaraditi samo onoliko novaca koliko mi je potrebno i dovoljno za sve ono što sam htio napraviti (živjeti u naprednom društvu, dati svojoj djeci kvalitetno obrazovanje i odgoj, putovati i pisati), ali moj glavni životni cilj nikada nije bio – zaraditi što je više moguće novaca. Novac je oduvijek bio i jest sredstvo za dostizanje drugih ciljeva, a ne cilj sam po sebi. Ako zaradivanje novaca i uvijek što više novaca postane nečiji životni san, ja mislim da se taj čovjek jednoga jutra mora probuditi i shvatiti da zapravo nema ništa. S druge strane, ako čovjek slijedi svoje osobne snove i strasti i ako je jedan od

tih njegovih snova taj da učini ovaj svijet boljim mjestom za život na svoj skroman način, tada se čovjek svakoga jutra budi pun energije, inspiriran i ispunjen zadovoljstvom i srećom.

Kako biste ukratko usporedili Vaše iskustvo kao bivšeg zaposlenika raznih kompanija s današnjim iskustvom slobodnog umjetnika i autora koji samostalno odlučuje o svom radnom i slobodnom vremenu?

Kao nezavisnom djelatniku, nedostaje mi kolegijalnost bivšeg uredskog posla i osjećaj zajedničkih ciljeva koje nam kompanija kao takva daje. S druge strane, ja iznad svega ostalog obožavam svoju slobodu i fleksibilnost koju osjećam djelujući samostalno. Prije sam znao misliti da mi možda ipak nedostaju ti osjećaji stabilnosti i sigurnosti koje čovjek ima dok radi za neku kompaniju, ali u zadnjih pola godine, slušajući iskustva svojih brojnih prijatelja i kolega koji rade u raznim tvrtkama, shvatio sam da rad u korporacijama nije ono što je nekad bio i da više ne pruža svojim djelatnicima nikakvu garanciju sigurnosti. Kada čovjek radi za određenu tvrtku, tada mu je teško zamisliti sebe kao samostalnog djelatnika, poduzetnika, obrtnika ili samostalnog umjetnika. A, kada se čovjek jednom upusti u samostalnu djelatnost i osjeti sve njezine čari, tada teško sebe može ponovo zamisliti kao zaposlenika u nekoj korporaciji.

Je li nedostatak suosjećanja i emocija između ljudi rezultat kolektivnog pesimizma, ili nas dosadašnja povijest pokušava naučiti da je zapravo najbolji i najpametniji način pona-

šanja u 21. stoljeću taj da krijemo svoje prave osjećaje i stavove i reagiramo primarno s našim razumom, a ne našim srcem – kako bismo uspjeli?

Ja mislim da nam cjelokupna povijest postepeno otkriva činjenicu da bismo morali postići ravnotežu uma i srca. Ja mislim da netko poput predsjednika Obame može biti izvrstan primjer za to. Očito je da je njegov um neprestano aktivan, i hvala Bogu što je pametna i rječita osoba koja može gotovo svaki problem sagledati na pravi način, u široj perspektivi. Istovremeno, njegovo je srce uvijek dio te formule – on je suošćećajna osoba. Ili, uzimimo za primjer Dalai Lamu koji za mene predstavlja utjelovljenje nevjerljivog oštromornosti i znanstvenog intelekta s istovremeno nevjerljivo suošćećajnim srećem. To su svjetski vođe koji mene inspiriraju i koji po mom mišljenju utiru put budućem spajanju srca i uma svjetskog čovječanstva do kojeg će doći.

U čemu vidite svjetlost sutrašnjeg dana, perspektivnost i nadu za buđenjem optimizma naših budućih generacija?

Mislim da su ljudi poput Dalai Lame i Baracka Obame svjetlost sutrašnjeg dana. Također sam svjestan i vidim koliko ljudi ulaže mnogo novaca i svoje energije i truda u putovanja po svijetu te se udružuju na lokalnim razinama u udruge neznačajnog, ali za ovaj svijet i te kako važnog opsega, kako bi barem na toj razini učinili ovaj svijet boljim mjestom za život. Ovdje poglavito mislim na razne mirovne udruge kao što je, na primjer, U.S. Peace Corps i slično. Svačija je uloga važna u mijenjanju slike ovoga svijeta na bolje, makar se to ponекad činilo neznačajnim naporom u ogledalu cjeline. Svi smo mi dio istog mozaika. Sve više ljudi počinju to shvaćati. Vidim kako svakim danom ljudi preuzimaju sve više odgovornosti za očuvanje planete – reciklirajući, izbjegavajući potrošnju električne energije u svim prigodama kada je to moguće, služeći se sve više javnim prijevozom, pomažući tako našoj planeti na bezbroj svojih malih načina. Ja mislim da optimizam svake osobe raste kada ona osjeti svijest o svojoj odgovornosti prema svijetu u kojem živimo, a prigode za pronalaženje te odgovornosti u suvremenom svijetu doista svakim danom postaju sve brojnije.

Dragi Don, na kraju našeg razgovora htjela bih Vas pitati još jedno pitanje na koje pretpostavljam da ćete mi pozitiv-

cjelokupna povijest
postepeno otkriva
činjenicu da bismo morali
postići ravnotežu
uma i srca

**Svi smo mi dio
istog mozaika.**

**Sve više ljudi
počinju to shvaćati.**

no odgovoriti, poznavajući Vaš neiscrpni optimizam i ljubav za sve ljudе svijeta: Vjerujete li doista u postizanje svjetskog mirа, ili ће ta ideja zauvijek ostati samo utopija?

Naravno, ja čvrsto i gorljivo vjerujem u uspostavu svjetskog mirа. Mislim da do toga neće doći u skorijem roku, ali mislim da smo doista krenuli u tom smjeru, noseći se s jednim po jednim teškim korakom i svladavajući probleme jedan po jedan, kako na kojeg nailazimo na našem putu. U mom dosadašnjem životu video sam i iskusio iz prve ruke kako susrećanje drugih ljudi iz različitih kultura može u svima nama izazvati osjećaj prijateljstva. Vjerujem da će ljudi iz sve više zemalјa svijeta s vremenom, kako svijet postaje sve manji i manji u smislu povezanosti među ljudima, sve više imati priliku upoznavati ljudе iz drugih zemalјa svijeta te da će upravo na taj način postepeno nestajati stereotipi koje su nam u dugom povijesnom razdoblju bili nametnuti od strane svjetskih voda, a bili su izgrađeni s ciljem očuvanja njihove vlastite stegovne moći putem strahovlade. Povezivanjem svjetskog stanovništva te strahovlade nestaje i ona će s vremenom biti potpuno uništena, komadić po komadić, kao što je pao i Berlinski zid. Ja vjerujem u pretvaranje naših neprijatelja u prijatelje. Ja vjerujem da kada izađemo na večeru s našim "neprijateljem", taj neprijatelj odjednom nestaje i umjesto njega preko puta nas sjedi jedan naš novi prijatelj. Na taj način neprijatelja smo zamijenili za prijatelja. Nije li to divan osjećaj? Ljudi diljem svijeta su u svojoj biti toliko slični. Svi mi želimo iste stvari. Dovoljno je samo da se međusobno sretнемo kako bismo to otkrili. A kada to otkrijemo, kada jedan vojnik iz roda pješaštva susreće drugog i kada oni shvate koliko su slični, tada više na svijetu neće biti ljudi koji će voditi ratove, a mi ćemo zahtijevati da naši vođe djeluju u smjeru dostizanja mirа koji nam je svima u interesu. I, oni svjetski vođe koji djeluju i koji će djelovati s ciljem tog prosvjetljenja i utiranja puta globalnoj suradnji i skladu, bit će nagrađeni našom punom potporom.

**Divno ste to rekli. Bio mi je užitak razgovarati s Vama.
Hvala Vam draga Elia, na ovom divnom razgovoru.**

Hvala Vama dragi Don, što smo nakon nekoliko godina ponovno imali prigodu razmijeniti misli. I, hvala Vam što razmišljate o našem svijetu tako lijepo i humano.

Svibanj, 2009. godine